

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

Соціально-педагогічний зміст дитячого фольклору

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»)
студента 7 курсу 70 групи

галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

8.01010601 Соціальна педагогіка

Павицької Олександри

Керівник:

Кандидат педагогічних наук, доцент,

Н.П. Павлик

Рецензент: Рецензент: доктор педагогічних
наук, професор, ректор Житомирського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти

І.І. Смагін

м. Житомир – 2015 рік

Допущено до захисту
протокол засідання кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
№ 11 від 18 травня 2015 року

Оцінка:

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

ECTS: _____

Члени комісії:

(підпис)

Сейко Н.А.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Коляденко С.М.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Павлик Н.П.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Тарасенко Н.Л.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ 1. ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛЬОР ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ	
1.1. Дитячий фольклор: зміст категорії та основні функції.....	3
1.2. Класифікація видів дитячого фольклору.....	8
1.3. Соціально-педагогічні характеристики дитячого фольклору.....	13
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛЬОРУ	
2.1. Програма емпіричного досліджування соціально-педагогічних характеристик дитячого фольклору.....	30
2.2. Кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження....	31
2.3. Методичні рекомендації батькам, педагогам, соціальним працівникам з використання дитячого фольклору.....	43
Висновки до розділу 2.....	48
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження: Зміни, що відбуваються в соціально-економічній, політичній та культурній сферах України, актуалізують проблему всебічного гармонійного розвитку дитини. У її вирішенні суттєве місце належить питанням, пов'язаним із залученням підростаючого покоління до естетичного досвіду людства, освоєння й використання естетичних цінностей, активної художньо-творчої діяльності. Саме тому важливого значення набуває процес ознайомлення дітей дошкільного віку з фольклором з метою соціалізації особистості.

Особистість є соціальною, усі її ролі й самосвідомість є продуктом суспільного розвитку. Формування особистості передбачає не тільки зовнішній вплив чинників соціального середовища та виховання, але і вивчення традиційної народної культури та фольклору.

Правильне й усебічне уявлення про традиційну народну культуру можна набути, глибоко ознайомившись з широким колом фольклорних явищ, які протягом століть становили саму суть і єство культурного буття українського народу.

Слово «фольклор» у буквальному перекладі з англійської означає народна мудрість. Фольклор - це творювана народом і побутує в народних масах поезія, в якій відображає свою трудову діяльність, суспільний і побутовий уклад, знання життя, природи, культури і вірування. У фольклорі віділені погляди, ідеали і прагнення народу, його поетична фантазія, багаторічний світ думок, почуттів, переживань, протест проти експлуатації і гноблення, мрії про справедливість і щастя. Це усна, словесна художня творчість, що виникла у процесі формування людської мови [46, С. 449-466].

Досліджували дитячий фольклор О. І. Дей, Г. В. Довженко, О. А. Правдюк, Г. А. Барташевич, Л. Б. Стрюк, Ф. З. Яловий, П. Г. Черемський, В. Г. Бойко, О. М. Таланчук, Л. **Ф. Дунаєвська та ін.** Зважаючи на актуальність та

соціальну значущість проблеми, темою дипломної роботи обрано: «Соціально-педагогічний зміст дитячого фольклору»

Об'єкт дослідження: дитячий фольклор як соціальне явище.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні характеристики дитячого фольклору.

Мета дослідження: проаналізувати соціально-педагогічні характеристики дитячого фольклору.

Завдання дослідження :

- охарактеризувати соціальні функції дитячого фольклору;
- дослідити різні види дитячого фольклору та їх вплив на рохвиток дітей;
- сформулювати методичні рекомендації щодо використання дитячого фольклору.

Гіпотеза дослідження: соціально-педагогічний зміст дитячого фольклору визначається впливом системи соціально-педагогічних характеристик: практично-побутової, пізнавальної, емоційної, морально-етичної, психотерапевтичної та формування естетичного чуття.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань було використано такі загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації та систематизації й узагальнення теоретичних даних; емпіричні методи: контент-аналіз, методика систематичної обробки результатів дослідження.

Публікація за темою дослідження:Павицька О.Соціально-педагогічний зміст дитячого фольклору. / Павицька О. // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик] Житомир: 2015.№ 4 – С. 39.

Структура роботи:магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг дипломної роботи складає 93 сторінки. Список літератури вміщує 54 джерела, з них 5 – іноземною мовою.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Згідно з поставленими завданнями дослідження можна зробити такі висновки:

1. У результаті аналізу народної фольклорної спадщини, ми визначили, що дитячий фольклор має величезне виховне значення у соціалізації дітей. Використання її жанрів, відповідних віку дитини, дозволяє збагачувати її духовний світ, розвивати повагу до минулого свого народу, вивчати його традиції, засвоювати морально-етичні норми поведінки в суспільстві.

Дитячий фольклор — це сукупність зразків усної народної творчості, яка складається із класичних та сучасних фольклорних форм і функціонує у дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей.

Усі дослідники одностайні, що до дитячого фольклору відносяться і твори дітей, і твори для дітей, складені дорослими. Основним критерієм відбору є функціональний аспект: твори, які виконуються лише у дитячому середовищі, а також ті, які не передбачають інших слухачів і виконуються дорослими тільки для дитини. Дитячий фольклор має свою специфіку: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами; у багатьох творах проявляється виражене виховне спрямування.

2. З'ясовано особливості виховного впливу дитячого фольклору на особистість дитини: пісні — формують поведінку у трудових процесах, дії та мислення, виробляють оцінку почутого; лічилки — розвивають мовлення, спілкування, товариські взаємини; мирилки — формують товариські взаємини, розвивають здатність виходити із конфліктних ситуацій; прислів'я та приказки — навчають нормам життя і поведінки, вказують на етичні дії схвалення і засудження якостей особистості; загадки — розвивають здогадливість, кмітливість, винахідливість; скоромовки — виробляють правильне мовлення, сприяють подоланню мовленнєвих викривлень. Таким чином, кожен жанр дитячого фольклору вчить певним моральним нормам.

3. Ми створили методичні рекомендації батькам, педагогам, соціальним працівникам з використання дитячого фольклору, за яким визначили, що пізнавальний матеріал для бесід з використанням дитячого фольклору слід адаптувати відповідно до віку школярів як з погляду доступності викладу, так і художності.

Таким чином, результати дослідження довели, що український фольклор є не тільки невичерпним джерелом народної духовності й моралі, а й є невід'ємною складовою виховання дітей. З цього, ми бачимо, що в кожному закладі повинні проводитися спеціальні заняття спрямовані на розвиток соціалізації особистості дітей, повинен частіше використовуватися український фольклор, адже саме з нього дитина починає усвідомлювати свої перші моральні норми, цінності, правила поведінки в соціумі. Закладені в дитинстві цінності зберігаються у них на все життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. М. Социальная психология/ Г. М. Андреева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 385 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Міністерство освіти і науки України, Акад. пед. Наук України; наук. Ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – К. :Світлич, 2008. – 480с.
3. Богатырев П. Г. Народная песня с точки зрения ее функций / П. Г. Богатырев // Вопросы литературы и фольклора. – Воронеж, 1978. – С. 211.
4. Богуш А.М. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко; [Наук. ред. А.М. Богуш; За заг. ред. Н.В. Гавриш]. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 45-78.
5. Божовин Л. Личность и ее формирование в детском возрасте (Психологическое исследование) / Л. Божовин – М.: Просвещение, 1968. – 464 с., С. 206–240.
6. Волкова С.В. Український фольклор у контексті формування морально-ціннісних орієнтацій особистості // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. - Вип.34. - Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. - С.132-136.
7. Гаврыш Н. И. Использование малых фольклорных форм / Н. И. Гаврыш // Дошкольное воспитание. – 1991. – № 9. – С. 16–22.
8. Гайдар Т. Жанри фольклору та відображення в них виховного ідеалу українців / Тетяна Гайдар // Українська мова та література в школі. – 2002. – № 3. – С. 9-12.
9. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / М. Грушевський. – К. :Либідь, 2006. – 256 с.
10. Дитячі рухливі ігри народів СРСР: Посібник для вихователя дитячого садка/. Укл. А.В. Кенеман; [Під ред. Т.І. Осокіной] – М. – Просвещение, 1989. – 239 с. – С. 4-6.
11. Дейч О. Фольклор у вихованні культури поведінки молодших школярів / О. Дейч // Початкова школа. – 2000. – №2. – С. 46-48.

12. Денисюк І. Народна специфіка українського фольклору / Іван Денисюк // Слово і час. – 2003. – № 10. – С. 41-50. – Поч. див.: 2003. – № 9. – С. 16-25.
13. Дзюбишина-Мельник Н. Фольклор і українська дитина / Н. Дзюбишина-Мельник // Шкільний світ. – 2001. – № 47. – С. 2.
14. Довженок Г. В. Українські народні колясові пісні та забавлянки / Г. В. Довженок, К. М. Луганська // Дитячий фольклор. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 36–37.
15. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор / Г. В. Довженок. – К. : Наукова думка, 1984. – С. 38–39.
16. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор (віршовані жанри) / Г. В. Довженок (Академія наук Укр. РСР. Ін-т. мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського). – К. : Наукова думка, 1981 – 171 с.
17. Ємець А. Українські літературні загадки в початковій школі / Альона Ємець, Ольга Шапка // Початкова школа. – 2006. – № 5. – С. 42-46.
18. Эмоциональное развитие дошкольника: Пособие для воспитателя детского сада / А.В. Запорожец, Я.З. Неверович, А.Д. Кошелева и др.; [Под ред. Кошелевой А.Д.] – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.
19. Золотий колосок // Збірник фольклорних і літературних творів для роботи з дітьми у дошкільних закладах за програмою «Дитина» / [упорядник Наталя Я. Дзюбишина-Мельник]. – К. : Освіта, 1994. – 623.
20. Кисельова О. І. До проблеми морального виховання дошкільників засобами фольклору / О. І. Кисельова // Виховання і культура. – 2007. – № 1–2 (11 – 12). – С. 218–220.
21. Кисельова О.І. Виховання засобами фольклору дружніх взаємовідносин між дітьми старшого дошкільного віку / О. І. Кисельова // Наша школа. – 2008. – № 1. – С. 30–33.
22. Кисельова О. І. Малі фольклорні жанри як засіб морально-етичного виховання дошкільників / О. І. Кисельова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Вип. № 17. – 2008. – С. 135–141.

23. Кольцова И. Н. Социокультурные функции сказки : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. культурологи : спец. 24.00.01 «Теория культуры» / И. Н. Кольцова. – Нижний Новгород, 2000. – 30 с.
24. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / О.Л. Кононко – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
25. Котырло В.К. Детский сад и семья / В.К. Котырло В.К., С.А Ладивир. – К. : Рад.школа, 1984. – 119 с.
26. Кудикіна Н. Українські народні дитячі ігри малих форм / Н. Кудикіна // Палітра педагога. – 2008. – №2. – С. 3.
27. Кузьменко В.У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку / В.У. Кузьменко // Дошк. Виховання. – 2001. – №9. – С. 11.
28. Курінна С. Становлення особистості дитини дошкільного віку в процесі взаємодії різних соціальних інститутів / С. Курінна // Дошкільна освіта. – 2010. – № 1(27). – С. 6–10.
29. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – [3-тє вид.]. – К. : Знання-перс, 2005. – 591 с.
30. Литвиненко С. Дитина і середовище: проблеми взаємодії / С. Литвиненко, В. Ямницький // Оновлення змісту та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук.пр. – Вип. 22. – Рівне : РДГУ, 2002. – С. 216–219.
31. Литвиненко С. А. Українська народна казка як засіб гуманістичного виховання першокласників : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / С. А. Литвиненко – Рівне : Рівненський держ. пед. ін-т., 1994. – 196 с.
32. Мишанич С. В. Система жанрів українського фольклору / С. В. Мишанич // Українознавство : [посібник]. – К. : Зодіак-ЕКО, 1994. – 263 с.
33. Павицька О. Соціально-педагогічний зміст дитячого фольклору. / Павицька О. // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик] Житомир: 2015. № 4 – С. 39.
34. Павлушкіна О. Українські народні рухливі ігри / О. Павлушкіна // Палітра педагога. – 2008. – №3. – С. 3.

35. Пасічник А. Казка як засіб розвитку словесної творчості / А. Пасічник, В. Белова // Дошкільне виховання. – 2009. – №10. – С. 11.
36. Педагогічний словник / [під ред. Семена Гончаренка]. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
37. Поніманська Т.І. Дитина і соціум / Т.І. Поніманська // Дошкільне виховання. – 2004. – №8. – С. 4–6.
38. Поніманська Т. І. Люди і я: Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини / Т. І. Поніманська // Дошкільне виховання. – 1999. – № 8. – С. 14–15.
39. Прищепа Т.І. Соціалізація дошкільників / Т.І. Прищепа // Психолог. – 2007. – № 31-32. – С. 31–46.
40. Психологический словарь / [под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова]. – [2-е изд.]. – М. : «Педагогика-Пресс» 1996. – 440 с.
41. Психолого-педагогический словарь / [под ред. П. И. Пидкасистого]. – Р. на Дону : «Феникс», 1998. – 544 с.
42. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія / І.П. Рогальська – К. : Міленіум, 2008. – 400 с.
43. Семеног О. Український фольклор : [навч. посіб.] / О. Семеног. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. – 254 с.
44. Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: Навч. посіб. для викладачів та студ. пед. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Т. М. Лисянська, Л. О. Скрипченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – С. 203.
45. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. - К., 2000. – 456 с.
46. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник / під ред. В.Воловича. – К., 1998. – 736 с.
47. Шкльода В. Розвиток мовлення малят засобами фольклору / В. Шкльода // с.21 Дошкільне виховання. – 2005. – №4. – С. 21.
48. Шкльода В. Розігрування казок для розвитку дитячого мовлення / В. Шкльода // Дошкільне виховання. – 2007. – №2. – С. 21.

49. Щербакова Е.И. Формирование взаимоотношений детей 3-5 лет в игре. / Е.И. Щербакова – М. : Просвещение, 1984. – 80 с.
50. Wilson, William A. Folklore and History: Fact Amid the Legends //Reading in American folklore.- New York.-1979. P. 449-466.
51. Wilson, William A. The Deeper Necessity: Folklore and the Humanities //Journal of American Folklore. -April/June. -1988.- Vol.101.- No 400.- P.156 -167.
52. Bacchilega, Cristina. Calvino's Journey: Modern Transformation of Folktale, Story and Myth //Journal of Folklore Research . -May /August . 1989.- Vol. 26.- No 2.- P.91-98.
53. Calvonos, Jorney. Modern transformation of folktale, story and legend. //Journal of Folklore research. Vol. 26. may/august 1989. P.81-98.
- Hawes, Bess Lomax. Folksongs and Functions: Some Thoughts on the Lullaby //Reading in American Folklore.